

*Дубравка Стајић**

Београд

ЗАШТО ЈЕ ДОБРО ЧИТАТИ ДЕЛА ТОМЕ ПИКЕТИЈА?

Тома Пикети (*Thomas Piketty*, рођен 1971. године) једна је од најистакнутијих личности левичарске оријентације у XX веку. Како је сам написао у предговору једном од својих дела, „припада генерацији која није имала времена да је захвати изазов комунизма” и, као млад економиста, не само да је заступао идеју и праксу неолиберализма, већ је сумњао у све старије, који су имали ресантиман према бившем систему. Пикети је студирао економију на Лондонској школи економије (*London School of Economics, LSE*), и тада се сусрео са идејама свог професора Ентонија Аткинсона (*Anthony B. Atkinson*) који је, бавећи се статистиком, дошао до критичких ставова о друштвеној неједнакости. Ово је изазвало прави обрт у размишљањима младог последипломца: резултат је најпре монографија *Неједнакост у Француској 1910-1970*, а затим обимна студија *Капитал у XXI веку*.

Пикети је окупио групу сарадника, најпре Француза, а затим се критичка статистика проширила међу његовим истомишљеницима у Великој Британији, САД, чак и у Кини. Покренут је макро-пројекат на интернету, којим се доказује неједнакост као законити производ глобализације. Основна теза на којој Пикети заснива своја истраживања је неодрживост глобализације и нужност стварања новог

* Виши научни сарадник у пензији. Имејл: dstajicips@gmail.com; ORCID: /.

система. Тај систем би имао карактеристике солидарног и нерасистичког друштва. Инструменти који су основа за стварање новог друштва су порези – основни је прогресивни порез на имовину и наследство. У бројним радовима Пикети је показао да су порези на капитал и наследство смањени у најразвијенијим земљама, а терет пореског пуњења државног буџета је пао на сиромашне слојеве друштва. Један од примера је одлука председника САД Доналда Трампа (*Donald J. Trump*), у његовом првом мандату, да се федерални порез на добит компанија смањи са 30% на 15%. Европска унија је озаконила слободан проток капитала, али није утврдила јединствен порески систем, тако да појединачна држава може својом националном регулативом да пропише 0% пореза на добит, што би привукло велики број компанија. Ово је Пикетијева критика у којој истиче да о економској равнотежи у ЕУ нема ни помена. Он предлаже систем опорезивања највећих богатстава, а од тих средстава би се регулисала општа и појединачна питања статуса: Појединачно, свако ко наврши 25 година добио би суму (предложена је 120.000 евра) којом би решио своја статусна питања – покретање приватног посла или куповина првог стана, што за људе који не поседују никакву имовину има велики економски, социјални и психолошки ефекат. На ову веома хуману идеју можемо да реагујемо постављањем питања: Ко ће изгласати правичнији систем пореза?

У историји свих народа представничка тела сачињавали су представници богатог слоја (или политички владајућег слоја) и они су одређивали економски и социјални статус свих слојева друштва. Чак и у периоду који Пикети често цитира – од 1945. до 1980. године – нагли раст зарада највише је побољшао статус средње класе (40% становника), док су најсиромашнији (50% становништва) задржали статус на дну друштвене лествице.

Аутор добро познаје колонијалну историју коју су произвеле Европа и САД, чије последице сагледава као

проширени облик проблема неједнакости. Робовласнички систем, истиче Пикети, установљен је колонијалним освајањима током неколико векова, а најинтензивније од 17. века, и данас ови односи нису разрешени на правно прихватљив начин. Познато је да је Велика Британија до краја Другог светског рата била највећа империја, а за њом, по величини поседа и броју становника, следила је Француска. Пикети детаљно анализира карактеристичан пример: Француска је била колонијални господар Хаитија (Средња Америка) од чијих поља шећерне трске су се обогатиле многе француске породице. Године 1797. избио је устанак, који се завршио ослобођењем колоније и проглашењем независне Републике Хаити 1804. године. Француска држава је 1825. године донела Закон о обештећењу бивших плантажа, а Хаити је отплаћивао обештећење до 1950. године (урачунати су кредити и камате банака, те други споредни трошкови). Било би правично, закључује Пикети, да у XXI веку Француска обештети Хаити, те наводи низ примера обештећења. После Америчког грађанског рата (1861–1865) црни робови су ослобођени, уз обећање да ће за накнаду добити „40 јутара (енглеских) и мазгу”, што никада није остварено. САД су исплатиле одштету од 20.000 долара грађанима јапанског порекла неправедно интернираним за време Другог светског рата. Алжирска револуција (1954–1961) однела је неколико десетина хиљада људских живота, док коначно Алжир није постао слободна и суверена република; док се о суровостима француских војника, посебно падобранаца, који су живе устанике стављали у џакове, а потом закопавали у земљу, говорило у јавним медијима тек поводом 70-годишњице револуције.

Пикети се не устручава да најпре разоткрије колонијалну прошлост своје домовине, као узрок неједнакости у свету, а потом и проблеме репарација из два светска рата међу европским земљама. Смањивање неједнакости постепено је нестајало током XX века. Пикети посебно истиче да, на

основу прегледа и анализе пореских књига у Француској, које је обавио сам, а касније и са групом истраживача, и где је обухваћен период од 1810. до 1959. године, може да се докаже да су два светска рата више допринела смањењу имовинских разлика него Француска револуција 1789. године, којој је то био циљ и програм. Ментор и касније сарадник Томе Пикетија био је поменути енглески економиста Ђнтони Аткинсон, који је цео свој научни опус посветио изучавању неједнакости и историјској динамици расподеле дохотка и богатства. Текстови су код обојице праћени графиконима, што читаоцу олакшава схватање сложених односа. Пикети наводи: „Године 1978, у свом капиталном делу *Distribution of personal wealth in Britain* (чији је коаутор Алан Харисон), Аткинсон се надовезује на Кузнеца и превазилази га: систематично користи британске архиве о наследству, за период 1910–1970, те у својој маестралног анализи показује у коликој мери различити економски, друштвени и политички фактори могу бити од помоћи при тумачењу запажених проблема у расподели богатства, посебно драматичних током овог истински турбулентног периода”. (Piketty 2020, 64).

Поред пореских измена за које се Пикети залаже, друго значајно питање је питање образовања у свету. Примери најбогатијих држава, САД и Велике Британије, показују да су најскупљи факултети доступни само потомцима најуже друштвене елите. Корелација између богатства родитеља и нивоа образовне установе коју похађа дете је апсолутна. После санирања финансијске кризе 2008. године, истраживачи неједнакости запазили су повећање броја студената, у неким земљама ЕУ и 20%. Али, проблем финансирања универзитета се тиме заострава. То доказују донације највећим универзитетима у САД. Донације универзитетима у САД представљају стару традицију у пракси виших класа. Ослобођење донација од опорезивања био је један од мотива дародаваца. Они су такође постајали чланови управних одбора универзитета и акционари са значајним утицајем. Улога

државе у правној регулативи и финансирању образовања се смањује, што је приметно у најбогатијим државама – већ на почетку свог другог мандата, председник САД Трамп укинуо је државне донације највећим универзитетима, што указује на процес регресије у систему школства, и у виђењу образовања од стране друштва. Образовање је један од стубова друштва, а младе генерације у XXI веку разумеју да је то пут изласка из сиромаштва и породичне осуђености на немоћ и припадност друштвено обесправљенима.

Прекаријат је изгубио илузије и поверење у стару левицу, те прихвата националистичке и ксенофобне политичке програме – политичке партије више немају конзистентне програме, већ рачунају са страховима бирача. Један од реалних страхова је убрзано губљење надлежности државе, које се постепено свде на одбрану територије и граница. Јавна и државна својина се топе – нестају присвајањем од стране корпоративног капитала, који ће ускоро имати удела у државним порезима. То је актуелно стање у Француској, а слично је и у најразвијенијим земљама.

Као правично глобално решење, Пикети износи темељне вредности нове глобализације: 1) једнакост у образовању; 2) циркулација моћи и имовине; 3) социјалфедерализам; 4) правична и одржива глобализација. Он не оспорава да су социјалистички и социјалдемократски системи XX века имали низ мана, али се из њихових позитивних резултата (развој у социјалним секторима) може научити и промишљати у складу са потребама XXI века.

Читалац лишен идеолошких предрасуда, може поставити нека питања – ако су носиоци политичких власти и носиоци богатстава увек у спрези, како умањити неједнакост без насилног развлашћивања? Један домаћи пример добро илуструје проблеме: На првомајском скупу једног од синдиката чуло се да Србија постаје земља подстанара, јер ниједан радник не може да купи стан. Може се поставити и ово питање: Да ли би неки наш рентијер добровољно поклатио

један од својих бројних станова локалној самоуправи, за решење стамбеног питања најугроженијој породици? Аутор овог осврта сумња у то. А још више сумња да би у земљи у развоју било реално очекивати да Скупштина изгласа порезе од 80% на велика богатства и највише приходе.

Чињеница да је епидемија короне (2020–2023) била увод у ратове који угрожавају економски опстанак целог света – представља доказ да је историја заснована на преплетености и узајамној условљености економије, политичке моћи и борбе за доминацију, увек доведене до свог краја. Ратови на Блиском истоку и у Ирану, рат у Украјини представљају само почетак Трећег светског рата, тврде геополитиколози и теоретичари глобализације.

Тим снагама не супротставља се ниједна јасно профилисана опозициона снага – у облику политичке странке, покрета или међународног политичког савеза. Пикети процењује да је будућност ЕУ – цепање Уније на неколико мањих савеза. То би могао да буде економско-политичко-социјални савез држава Француске, Немачке, Шпаније и Италије, које обухватају 75% становништва и исто толико БДП Европске уније. Сецесионистички покрети у САД, Канади и другде показују да су корени кризе неолиберализма дубоки, јављају се стари националистички покрети и пароле, за које се сматрало да их је превазишла историја, а и технолошки развој.

Међународни односи не оспоравају мисао и идеје о социјалној држави које заступа не само Тома Пикети, већ и многи млади интелектуалци широм света, путем Интернета, на јавним научним скуповима, у чланцима и (ко)ауторским књигама. У Србији у којој су општа јавна депресија и неповерење у носиоце власти узели данак, треба читати дела Томе Пикетија као морално и политичко охрабрење.

РЕФЕРЕНЦЕ

Thomas Piketty. 2013. *Capitalisme dans XXI siècle*. Paris, 1000 pp.

Thomas Piketty. 2020. *Vivement le socialisme, Chroniques 2016–2020*. Paris, Ed. Seuil, 290 pp.; српско издање: Тома

Пикети. 2021. *Jedva čekam socijalizam! Hronika 2016-2020*. Novi Sad: Akademska knjiga, 284 str.

* Овај рад је примљен 27. јула 2026. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 31. августа 2026. године.